

EL PROBLEMA QUE SOM

Raimon Pàez Blanch

Professor de Filosofia a l'Institut de Guissona.

La filosofia ja ho té, això. La seva tasca, la seva essència, rau en pensar. Encaminar-se (vers a... o sense tenir gaire clar cap a on) i, sovint, emboscar-se. A la vegada, la mateixa filosofia, que és múltiple, malda per desembolicar-se d'enfarfolls i complicacions producte de la seva pròpia activitat comprensiva. Ara bé, al meu entendre, identificar la filosofia amb una simple tasca d'aclariment i de neteja de les adherències acumulades en els esbarzers en què ens hem ficat nosaltres mateixos —pràctica necessària—, em sembla una visió parcial i insuficient del que és, efectivament, pensar.

Si, a més a més, disposem el nostre pensament en direcció a «pensar l'home», les dificultats i els problemes s'agregen. Ja sigui per l'autoreferencialitat explícita de la pregunta o per la diglòssia conceptual a què ens porta l'intent de pensar condemnat al vaivè de l'objecte al subjecte i viceversa. Volem preguntar-nos per l'home i aquest és l'objecte, la qüestió i el motiu de la nostra activitat. Però, en fer-ho, ens posem en qüestió a nosaltres mateixos, el subjecte de tal pensar. El què i el qui semblen coincidir, però els universos conceptuals, la terminologia i, fins i tot, les imatges i les connotacions plàstiques que ens envaeixen en plantejar aquesta qüestió d'aparença doble i bifocal, semblen diferir. Fins i tot estan conformats antitèticament, com una parella d'oposats.

Però, «l'home» rau efectivament en un dels dos bàndols? Afigura que estem reconeixent que no. Llavors, ¿«l'home» resideix en els dos bàndols a la vegada, parcialment en l'objecte i parcialment en el subjecte d'aquest nostre pensar? ¿O és que l'home es troba en ambdues ribes a la vegada i

no pas dividit en dues esferes, sinó simultàniament i tot ell en cadascuna de les dues? ¿Si és així, hi ha una concordança perfecta entre aquestes dues sèries del pensament? Com si Spinoza ens agafés pel clatell per tal d'obligar-nos a repensar la substància única, de la qual cadascú de nosaltres no en seríem més que singulars modes d'expressió d'alguns dels seus infinits atributs. O, per contra, ¿el que s'esdevé és una doble interpretació de «l'home» des de perspectives diverses, que no es deixen reduir mai una a l'altra, ni a una perspectiva d'ordre superior (com podria ser la substància infinita de Spinoza o la voluntat cega de Schopenhauer)? ¿Hi ha discontinuïtat i disparitat entre el discurs objectiu i el discurs subjectiu sobre l'home? Es perd quelcom en cada pont que vol transitar d'un a l'altre? ¿O més aviat, ens equivoquem de ple en lliurar-nos ja d'entrada a la duplicitat del discurs epistemològic modern sobre el subjecte i l'objecte, el qual, per altra banda, tan útil pot ser en el tractament d'altres qüestions filosòfiques, així com de caire científic, polític, ètic...? Totes aquestes reflexions, ¿ens condueixen a buscar «l'home» en l'entremig del discurs objectiu i el subjectiu? Es tracta, per tant, d'una perspectiva superior a les dues anteriors? O senzillament ¿és una altra perspectiva? Podem designar en absolut com a perspectiva al preguntar-nos per nosaltres mateixos, quan no sabem ni com formular aquesta qüestió?¹

¹ Dic que no sabem formular-la, ja que de bon començament no sabem si la pregunta sona així (què és l'home?) o aixà (qui és l'home?). Encara més, podríem preguntar: com és l'home?. A sobre, parlar de «l'home» en singular desperta noves crítiques. Per què no parlar en plural, de nosaltres, «els homes»? I tot això sense entrar en la crítica sobre l'ús genèric d'«home» per parlar de nosaltres, homes i dones, nens i vells, d'aquí i d'allà, així i aixà. Sobre aquesta qüestió me n'abstinc i que en parlin veus més documentades.

Considero, i en això no estic sol, que l'home és principalment un problema. Potser no se'l considera com a tal des de la interpretació mitjana dominant avui dia. Potser es tracta més aviat d'una exigència ètica que ho sigui: hem de ser un problema per a nosaltres mateixos. ¿O és que ho som, de totes totes? ¿Som, en el fons, res més que un problema que maldem per obviar? En aquesta dimensió de les coses, crec que la filosofia, en la plasmació de diferents autors i en diferents moments històrics, ens ofereix l'ocasió d'atansar-nos a l'abisme de la pregunta que ens interroga a nosaltres mateixos.² Atesa la naturalesa d'aquest escrit i la seva extensió limitada, no apuntaré quines sendes ens poden ajudar a perdre en la qüestió i deixar espurnejar, encara que sigui per breus instants, l'enigma que som. D'altra banda, no em sembla que ens haguem de precipitar a adjectivar aquesta qüestió com a profunda. Deixar la qüestió prou oberta és l'únic objectiu d'aquest breu escrit. Que respiri. ¿No és prou notori que sovint ens perdem en la superficialitat de les nostres formes de ser habituals? ¿Per què hauríem de menysprear filosòficament el nostre caràcter aparent, canviant, fugaç, quotidià i, fins i tot, banal? ¿No pertany aquest també, essencialment, al que som? Possiblement la major dificultat per veure'ns, entendre'ns, ensumar-nos i voler-nos com a problema consisteixi en la preconcepció mitjana del que és un problema. La connotació mitjana del terme ve a ser la d'un obstacle que cal salvar, la d'una molèstia que hem de suprimir. Cap d'aquests sentits és productiu en la tasca de problematitzar-nos.

En tot cas, insisteixo en la idea que la història de la filosofia és una oportunitat d'or per atènyer, d'una manera o altra, el problema que som, que sovint s'insinua sota el rètol del «problema de l'home». Des de les diatribes d'Heràclit sobre l'estultícia humana als contes³ que Plató explicava sobre la

2 Aquesta fórmula es basa en el filòsof Martin Heidegger (1889-1976). Cf. HEIDEGGER, M. (1999). *Ser y tiempo* (Rivera, J.E.; trad.). Santiago de Chile: Editorial Universitaria. Especialment els paràgrafs 4, 5, 9, 10 i 12.

3 L'expressió no té, per part meua, cap intenció pejorativa. Els mites són, prin-

naturalesa de l'ànima i el seu tens contracte temporal amb la corporalitat, passant pels difícils equilibris d'antics i medievals a l'hora de situar «l'home» entre allò bestial i allò diví. Des del tallant dualisme cartesià i els intents moderns per solucionar-lo (Malebranche, Spinoza, Leibniz), transitant vers la reubicació de la qüestió humana en l'àmbit del sentit comú i la filosofia pràctica (empirisme britànic), fins el retorn al fonament humà de tota determinació de l'ésser (cognoscible) per part de Kant, així com l'enlairament de l'idealisme alemany respecte la naturalesa del jo absolut, passant pel fort cop que representa per la problematització de l'home la certesa positivista defensada pel científisme regnant des de mitjan segle XIX. En aquella mateixa època s'esdevé una reubicació de la qüestió humana en l'àmbit de l'economia i de les lluites socials, així com l'eclosió de noves línies de fuga com el crit d'atenció (i de fretura!) del Zaratustra de Nietzsche en direcció al superhome. A base de cops de porta a la candidesa il·lustrada i de l'obertura de nous nous on sucumbir, arribem a l'apassionant laberint del segle XX i XXI, on l'ésser humà es dissol en el llenguatge i les estructures dominants per reaparèixer periòdicament amb posat ofès i indignat, en formats i sota màscares aparentment antitètiques.

En el món d'avui hi dominen la tècnica, el mercat i la globalització impudicament empeltats amb la reacció que diu replicar-les. La contestació a les dinàmiques dominants proclama la dissolució del discurs universalista, tot i acabar donant lloc a una discursivitat uniforme i «universal». Aquestes dinàmiques que diuen ser contràries als fluxos dominants malgrat infestar les superfícies llegibles de missatges en defensa de les llibertats, la pluralitat, els individus amb la seva «personalitat única», el planeta, el relativisme dels punts de vista, l'entesa de tots entre tots i una mena de localisme difús, generen una discursivitat⁴ implícita que imposa un mateix format a tot possible missatge. Aquesta discursivitat subjuga —amb maneres més suaus que les imposicions d'antany— totes les expressions dels homes (del saber, del desig, del sentir i del poder). No els determina el contingut, però sí el format.⁵ Aquesta «formatació» actua com un sedàs per on hauran de circular els fluxos expressius que acabaran produint configuracions de sentit «diverses».⁶

cialment, històries que es conten.

4 És a dir, un format implícit en què discursos de contingut divers s'hi poden encabir perfectament, mantenint així una presentació comuna, com si d'un powerpoint universal es tractés.

5 En un llenguatge filosòficament més tècnic podríem dir que són determinacions formals de caràcter universal i necessari. Els continguts (determinacions materials) que no passen per aquest filtre no entraran a la xarxa, és a dir, en l'àmbit virtual de l'aparició de tot el que és. Exagerant una mica es podria dir que avui dia el que no es troba a la xarxa, no hi és. O si més no, el seu mode d'ésser és inferior i no del tot legítim. És com si el dret a l'existència només es guanyés en l'exposició pública a la xarxa.

6 Aquestes configuracions de sentit són aparentment plurals, però totes elles són reductibles a la uniformitat (dels formats) de la xarxa. En aquest sentit, les tendències anti mercat, anti tècnica i anti globalització, acaben ratificant (en contra del que creuen estar fent) la universalitat dictada per les tendències de la tècnica, del mercat i de la globalització.

Aquesta hiperconnectivitat i hipersuperficialització⁷ del saber i el voler en el nostre món porten a un desmembrament de la reflexió, en la mesura que l'augment del tempo dels esdeveniments, les comunicacions, els missatges i la imposició de les formes expressives adequades al temps i a l'espai virtuals dinamiten les condicions de possibilitat de la pensa filosòfica. Aquesta absència de pausa, aquesta ubiqüitat —virtual— traslladada de l'ens suprem a les masses fa esclatar el reduït clàssic on se situava el pensador, tot i que també genera noves formes d'intel·ligència de caràcter post individual, encara per pensar. La qüestió és si aquestes es deixen pensar o no. És a dir, si encara existeix la possibilitat de la pausa, de la distància i de la separació suficients respecte la cosa mateixa a pensar en aquest cas, o si el sol intent des dels formats actuals de discurs i d'expressió és, simplement, ridícul.

Per qui ho vulgui, la història de la filosofia, a més a més d'una caixa d'eines, és un camp de mines, de pous, de camins —unidireccionals però també multidireccionals—, un camp obert a l'experimentació i a l'elaboració de sentit. I és aquí on, sense menystenir les aportacions de la ciència i de l'art ni els estímuls de la nostra realitat històrica i política més urgent, hem de pensar-nos a partir d'allò que ens pot dir de la manera més essencial en la nostra condició d'éssers problemàtics: a tall individual i col·lectiu, professional, familiar, acadèmic, polític, social, de modus vivendi i de deixar escolar el temps.

Som un problema encetat des de sempre.

⁷ Aquesta hiper-superficialitat comporta una reducció del divers, de l'estrany, del que sorprèn a paràmetres i formats imposats que no enriqueixen, ans al contrari, redueixen les possibilitats del pensar. Es tracta d'un anivellament de totes les superfícies a una sola superfície que no es pot posar en qüestió, atès que per fer-ho ens hi hem d'inscriure prèviament per poder ser rellevants i audibles.